

RUPEREA FRONTULUI AUSTRO-UNGAR ÎN IUNIE 1916 REFLECȚII ÎN PRESA DIN CHIȘINĂU

DINU POȘTARENCU

The Breaking of the Austro-Hungarian Front in June 1916 Reflections in Chisinau Press

(Abstract)*

The author presents information about the situation of the Austro-Hungarian front in June 1916 on the basis of the press that appeared in the city of Chisinau. References are made in particular to a newspaper published in Chisinau in Russian. It contains short bulletins of military operations, broadcast by the Telegraph Agency in Petrograd, received from the Headquarters of the Supreme Commander of the Russian Armed Forces. The information extracted from these bulletins relates to the 1916 battles in the south-western sector of the Eastern Front, especially those relating to Bukovina.

Keywords: Austro-Hungarian Front, June 1916, Bukovina, press in Chisinau.

După declarațiile reciproce de război, Comandamentul militar rus realizează într-un termen scurt mobilizarea, reușind să formeze zece armate, cu un efectiv total mult mai mare comparativ cel al forțelor armate ale Germaniei de pe Frontul de Est. Desfășurarea cu succes a mobilizării, inclusiv superioritatea numerică, le-a dat posibilitate rușilor să intre în acțiune cu mult mai devreme decât se așteptaseră austro-germanii. Pornind, din 4/17 august 1914, o puternică ofensivă în Prusia Răsăriteană, aceștia înving armata germană în bătălia de la Gumbinnen. După această izbândă, rușii au acționat lent, ceea ce a dat posibilitate Comandamentului german să-și regroupeze forțele. A urmat dezastrul de la Tannenberg (26–30 august 1914), rușii suportând pierderi colosale, iar în zilele următoare trupele germane i-au forțat să se retragă pe teritoriul imperiului său.

Un alt deznodământ a avut ofensiva întreprinsă de ruși, de la 9/22 august 1914, în sectorul de sud-vest al Frontului Oriental. Aici, pe un front cu o lungime de până la 400 km, armata rusă a obținut victoria asupra trupelor austro-ungare în lupta de lângă Lemberg (Lvov), din 29–31 august 1914, apoi cucerește Lembergul și ajunge până la râul San. Drept rezultat, după 35 de zile de război, armata rusă

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXVI, 1 (52), p. 63–68, Rădăuți – București, 2019

pune stăpânire pe Galiția. Totodată, ocupă fără lupte orașul Cernăuți, împreună cu un teritoriu vast din jurul acestuia.

În 22 august/14 septembrie 1914, comandantul suprem al oștirilor ruse a emis ordinul privind constituirea pe teritoriul cucerit al Austro-Ungariei a unei unități administrativ-teritoriale deosebite, sub conducerea unui guvernator general¹. Printre funcționarii desemnați în această unitate administrativ-teritorială s-a numărat și viceguvernatorul Basarabiei, S. D. Evreinov, detașat, în 30 august 1914, la Cernăuți, pentru a exercita funcția de guvernator².

Ciocnirile în Bucovina au continuat și în luna noiembrie. În paginile unui ziar din Chișinău, apărut în 3/16 decembrie 1914, a fost inserată știrea că austriecii au fost învinși în urma luptei ce s-a dat în zona Vicovului de Sus. Înaintând, trupele ruse au ajuns până la pasul Carpaților bucovineni. De asemenea, austriecii au fost învinși și în lupta desfășurată în apropiere de Rădăuți³.

În 7/20 decembrie 1914, presa din Chișinău a informat cititorii că în Cernăuți, magazinele și restaurantele își reluau, treptat, activitatea, locuitorii refugiați reveneau acasă, iar mulți tâlhari au fost arestați. S-a dispus să fie oficiate tedeumuri în sănătatea casei domnitoare ruse. Inscricțiunile și firmele în germană erau înlocuite cu texte în română și rusă⁴.

Curând, de la Cernăuți a parvenit vestea că 300 de profesori bucovineni i-au înaintat guvernatorului S. D. Evreinov o petiție, prin care au solicitat să se distribuie pâine. Ei i-au adus la cunoștință că la începutul războiului, austriecii au confiscat banii municipali și, ca urmare, funcționarii și cadrele didactice n-au primit salariul de patru luni, din care cauză îndură foame⁵.

Potrivit presei din Chișinău, din 25 decembrie 1914/7 ianuarie 1915, armata austro-ungară, retrăgându-se, evacua Bucovina. Cuprinși de panică, bucovinenii se refugiau pe teritoriul României, numărul total al refugiaților din Bucovina și Transilvania depășind cifra de 30 000⁶.

O publicație periodică chișinăueană, preluând știrea dintr-un ziar rusesc central, înștiința că armata rusă a ocupat Suceava și se apropia de Câmpulung, ofensiva urmând să se desfășoare în direcția Transilvaniei. Această acțiune armată, conchidea ziarul central, „va pune în mod categoric în fața României chestiunea de a se alătura nouă, deoarece pentru ea nu va fi indiferent cui va aparține Transilvania: Rusiei sau ei”⁷.

¹ „Кишиневские епархиальные ведомости”, Chișinău, 7 septembrie 1914, nr. 36, p. 1456–1457.

² Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare se va cita: A.N.R.M.), Fond 6, inv. 5, dosar 815, f. 2. S. D. Evreinov a fost numit în postul de viceguvernator al Basarabiei la 9/22 ianuarie 1914, iar la Chișinău a sosit în ziua de 12/25 februarie 1914.

³ „Бои в Буковине”, în „Бессарабская жизнь”, Chișinău, anul XI, nr. 255, 3/16 decembrie 1914, p. 3.

⁴ „В Черновицах”, în „Бессарабская жизнь”, anul XI, nr. 259, 7/20 decembrie 1914, p. 2.

⁵ „В Черновицах”, în „Бессарабская жизнь”, anul XI, nr. 269, 19 decembrie 1914/1 ianuarie 1915, p. 2.

⁶ „В Буковине”, în „Бессарабская жизнь”, anul XI, nr. 274, 25 decembrie 1914/7 ianuarie 1915, p. 5.

⁷ „В Буковине”, în „Бессарабская жизнь”, anul XI, nr. 275, 28 decembrie 1914/10 ianuarie 1915, p. 2.

După ocuparea de către trupele ruse a unei părți din teritoriul Bucovinei, împreună cu orașul Cernăuți, autoritățile țariste au început să instaleze aici propria administrație, trimitând funcționari pentru a-i încadra în noua structură administrativă. Erau recrutate și cadre didactice, menite să activeze în sistemul de învățământ al Bucovinei. Astfel, la 3 decembrie 1914, tutorele Circumscripției de Învățământ Odesa le-a transmis directorilor școlilor medii, liceelor de băieți, școlilor normale din Basarabia rugămintea autorităților militare de a recomanda un profesor eminent, cu studii superioare, care „să fie de origine rusă și să posede la nivel teoretic și practic limba română (moldovenească)”, pentru a fi desemnat în postul de inspector al școlilor din gubernia Cernăuți⁸. Directorul Liceului de Băieți nr. 3 din Chișinău, Artamon Gh. Artemiev, l-a recomandat în această funcție pe profesorul de limbile latină și greacă de la acest liceu, Alexandru G. Gobjilă, „care liber se exprimă în limba moldovenească, de asemenea citește și scrie în această limbă”. Însă acesta, a precizat directorul, „probabil nu e rus de origine, ci moldovean”⁹. În raportul din 11 decembrie 1914, înaintat directorului liceului, Alexandru Gobjilă a declarat că posedă bine „limba moldovenească locală și, de asemenea, cunoaște teoretic limba română, adică poate citi și scrie în această limbă”¹⁰. Nu cunoaștem cine, totuși, dintre profesorii recomandați din Basarabia a ocupat postul de inspector al școlilor din Bucovina.

Concentrate în zona teatrului de război de la răsărit, armatele blocului austro-german desfășoară, pe durata lunilor mai și iunie 1915 (timp de 52 de zile), operația victorioasă de la Gorlița (oraș așezat la poalele munților Carpați), soldată cu ruperea frontului, forțele armate țariste fiind obligate să părăsească Galiția. Rușii se retrag și de pe Frontul de nord-vest, din Polonia și Pribaltica, unde suportă insuccese. Astfel că, în luna septembrie 1915, austro-germanii se aflau în posesia unor teritorii ale Imperiului Rus.

Urmează campania din 1916, pe parcursul căreia, în 4 iunie 1916, trupele ruse, sub comanda generalului Alexei A. Brusilov au desfășurat prin surprindere o ofensivă în direcția sud-vest, izbutind să rupă frontul austro-ungar la Luțk. Avântându-se spre Carpați, acestea au ajuns în apropierea graniței române. Însă, curând puterea lor de izbire s-a epuizat și ofensiva a fost oprită. După luptele de pe râul Strâpa¹¹ (11–30 iunie 1916) și de la Baranovici¹² (2–9 iulie 1916), forțele armate ale generalului Alexei A. Brusilov s-au angajat într-o bătălie de exterminare reciprocă cu cele ale Austro-Ungariei, cunoscută sub numele de „masacrele de la Kovel”¹³ (28 iulie – 17 august 1916). Ineficient s-a dovedit a fi și atacul întreprins de ruși în octombrie 1916, la vest de Luțk, după care pe Frontul de Est s-a lăsat „liniștea”.

⁸ A.N.R.M., Fond 1862, inv. 25, dosar 1058, f. 292; Fond 1772, inv. 9, dosar 60, f. 219.

⁹ Idem, Fond 1772, inv. 9, dosar 60, f. 220.

¹⁰ *Ibidem*, f. 221.

¹¹ Strâpa – afluent de stânga al râului Nistru, în care se varsă la nord-vest de orașul Cernăuți.

¹² Baranovici – actualmente, oraș aflat în sectorul de sud-vest al Republicii Belarus.

¹³ Kovel – oraș situat în actuala regiune Volîn a Ucrainei, la nord-vest de orașul Luțk.

Un ziar care se edita la Chișinău în limba rusă publica scurte buletine al operațiilor militare, difuzate de Agenția Telegrafică din Petrograd, aceasta primindu-le de la Statul Major al comandantului suprem al forțelor armate ruse. Prezentăm, în continuare, informațiile extrase din aceste buletine referitoare la acțiunile de luptă desfășurate în 1916, în sectorul de sud-vest al Frontului Răsăritean, în special cele care se referă la Bucovina (reproducem data, pe stil vechi, indicată în buletinul informativ militar)¹⁴.

23 mai. În dimineața zilei de 22 mai, trupele ruse au început lupta pe frontul de la râul Pripeat până la frontiera română. Sprijinită de artilerie, armata rusă a înregistrat succese importante. Au fost luați circa 13 000 de prizonieri.

25 mai. Succesele forțelor armate ruse în Volînia, Galiția și Bucovina sporesc. De la începutul ultimelor lupte până în amiaza zilei de 24 mai, armatele generalului Brusilov au luat în captivitate 900 de ofițeri și peste 40 000 de soldați; au capturat armament și muniții.

28 mai. Armatele generalului Brusilov continuă ofensiva în zona orașelor Luțk și Ternopol. În zorii zilei de 28 mai au intrat în orașul Buceaci și dezvoltă ofensiva de-a lungul Nistrului.

30 mai. Inamicul se retrage de pe pozițiile ce le ocupa la sud de Luțk, iar la nord de orașul Ternopol a întreprins câteva atacuri, fiind respins spre dimineața zilei de 29 mai. Însă, la nord de orașul Buceaci, austro-ungarii i-au forțat pe ruși să se retragă puțin. Înaintând spre sud de Nistru, unitățile ruse luptau în suburbiile orașului Cernăuți. În Cernăuți erau observate explozii puternice. Inamicul a aruncat în aer podul de lângă satul Mahala, situat la est de Cernăuți.

31 mai. Trecând Nistrul și ocupând un șir de puncte fortificate, inclusiv târgul Zaleșic¹⁵, trupele ruse se mișcau înainte. În zona râului Prut, de la Boian până la Nepocoleuți, rușii s-au apropiat de malul stâng al acestui râu. Lângă Cernăuți se dă o luptă aprigă. Peste tot în locurile pe care le-a părăsit, inamicul a abandonat o cantitate mare de captură militară. În satul Sadagura, aflat la nord de Cernăuți, a fost capturat un depozit mare de materiale de geniu.

1 iunie. La sud de Nistru, forțele ruse au ocupat orașul Sneatin. Se desfășurau în continuare luptele pentru Cernăuți.

2 iunie. Telegrama ale Agenției Telegrafice din Petrograd, conținând știri primite de la București. Conform primei știri, din 2 iunie, austriecii au evacuat orașul Cernăuți, formând o comisie din doi reprezentanți ai fiecărei etnii, în vederea predării orașului rușilor. Alte trei știri erau despre intrarea incidentală a unui detașament rusesc pe teritoriul României, trecând frontiera pe la Mamornița. Ziarele oficiale bucureștene au inserat comunicări din buletinul informativ guvernamental că trecerea frontierei s-a produs din greșeală. Cercurile politice românești consideră acest incident, care a stârnit agitația presei germanofile, ca fiind unul aplanat și lichidat.

De pe Frontul de sud-vest continuau să sosească știri despre ofensiva trupelor ruse în trei direcții principale: spre Vladimir din Volânia, în Galiția și în Bucovina.

¹⁴ „Новый голос Кишинева”, Chișinău, de la nr. 113 (144), din 24 mai 1916, până la nr. 183 (214), din 2 august 1916.

¹⁵ Toponimele sunt ortografiate conform sursei.

Unitățile ruse avansau mult mai rapid în Volânia.

5 iunie. Pe data de 4 iunie, la ora 4 ziua, armata generalului Lecițki a luat cu asalt o fortificație din fața unui pod al orașului Cernăuți, de pe malul stâng al râului Prut. După o luptă crâncenă la trecerile peste Prut, podurile fiind aruncate în aer de către inamic, orașul Cernăuți a fost cucerit. Forțele ruse îl urmăresc pe inamic, care se retrage spre trecătorile din Carpați.

6 iunie. Ocupând orașul Cernăuți și traversând prin mai multe locuri râul Prut, armata rusă înaintează spre râul Siret. Lângă satul Cuciurul Mare, în timpul urmăririi inamicului, au fost luați prizonieri 400 de soldați și capturate două tunuri grele, două afeturi, multe chesoane și peste 1 000 de căruțe cu produse alimentare și furaj. În apropierea satului Storojineț au fost luați prizonieri doi ofițeri și 85 de soldați și capturată o mitralieră. La stația Zucica, situată la nord de Cernăuți, a fost capturat un depozit de materiale de geniu.

8 iunie. Pe flancul marginal de stânga, urmărind inamicul, rușii au trecut Siretul.

10 iunie. Din București s-a telegrafiat că în zona Sucevei și Ițcanilor s-au adunat cca 40 000 de refugiați, îndeosebi din orașul Cernăuți și împrejurimile acestuia.

11 iunie. În Bucovina, la vest de Sneatin, avansând cu lupte, trupele ruse au pus stăpânire pe înălțimile din preajma râului Râbnița.

12 iunie. În seara zilei de 10 iunie, după o bătălie înverșunată, rușii au cucerit orașul Câmpulung.

13 iunie. Cavaleria rusă a luat cu asalt poziția inamicului de la Pozorita, situată la vest de Câmpulung.

16 iunie. La 15 iunie, după pregătirea de artilerie, trupele generalului Lecițki au dat o lovitură puternică inamicului pe frontul dintre râurile Prut și Nistru, ocupând trei linii de tranșee. Lupte îndârjite au avut loc și pe frontul din zona râurilor Certoveț (afluent al Nistrului) și Cerneava (afluent al Prutului), precum și în zona orașului Cuta.

17 iunie. Persoanele sosite din Bucovina transmit că, odată cu trecerea acestei provincii în mâinile rușilor, la hotarul dintre Bucovina și România a fost pusă strajă, fiind oprită trecerea refugiaților în România. În Cernăuți și-au reluat activitatea instituțiile și o parte din magazine¹⁶.

17 iunie. Unitățile de pe flancul stâng au ocupat orașul Colomeea, un important nod de cale ferată. Inamicul se retrage mai departe spre vest, oprindu-se pe pozițiile pregătite din timp. La nord-vest de Câmpulung inamicul încearcă să treacă la ofensivă cu forțe mari.

18 iunie. Silindu-l pe dușman să se retragă, flancul stâng al frontului armatei ruse de la sud de Nistru a pus stăpânire pe un șir de locuri situate la nord de Colomeea. În urma unei lupte cumplite, desfășurată la sud-vest de Colomeea, trupele ruse i-au respins pe austro-ungari spre înălțimile din zona satului Brezova. După ce a încercat la nord-vest de Câmpulung să treacă la ofensivă, dușmanul a fost respins spre vest. În zilele de 15 și 16 iunie, armata generalului Lecițki a luat în captivitate 305 ofițeri și 14 574 de soldați, împreună cu patru tunuri și 30 de mitraliere. Numărul total al prizonierilor, căzuți la ruși

¹⁶ *V Bucovine*, în „Новый голос Кишинева”, Chișinău, nr. 137 (168), 17 iunie 1916, p. 2.

în perioada 22 mai – 17 iunie, se ridică la 217 000, inclusiv ofițeri.

19 iunie. Armata generalului Lecițki a luat cu asalt pozițiile inamicului de la vest de Colomeea.

28 iunie. După o luptă sângeroasă, dată pe frontul Breaza – Fundul – Moldova, forțele armate ruse le-au respins pe cele austro-ungare.

3 iulie. Profesorul Mândresu a expediat redacțiilor ziarelor bucureștene o telegramă din partea cetățenilor bucovineni, cu următorul conținut: „Aduceți la cunoștința românilor și a întregii lumi civilizate că austro-ungarii, în timpul retragerii, au comis crime groaznice asupra populației române bucovinene. Luați măsuri în vederea creării unei comisii pentru înregistrarea ororilor comise”¹⁷.

4 iulie. La nord-vest de Câmpulung, unități ale cavaleriei ruse au ajuns la șoseaua Cârlibaba – Maramureș – Sighet.

6 iulie. În urma ploilor s-a ridicat nivelul apei Nistrului. Pe râu plutesc părți ale podurilor austriece.

20 iulie. Din Turnu Severin se telegrafiază în București că, sub influența ultimelor succese ale rușilor în Galiția și Carpați, în Banat e panică. Zilnic sosesc trenuri cu refugiați din Galiția și Bucovina. Zvonurile despre intrarea iminentă a României în război împotriva Austro-Ungariei au devenit mai frecvente¹⁸.

26 iulie. Rușii înaintează cu succes în zona Siretului, consolidând pozițiile ocupate.

29 iulie. Într-un comentariu inserat în paginile unui ziar ce se tipărea la Petrograd se arată că la acea oră se stopase bătălia generală, începută de ruși la 15 iulie pe frontul de sud-vest. Potrivit comentatorului, repausul era condiționat de ploile neîntrerupte. În comentariu se mai menționează că armata rusă a ocupat la sud de Prut trei linii de apărare: pe Siret, Suceava și Moldova. După expunerea informației respective este enunțată următoarea concluzie: „Mai curând, această manevră este intenționată, pentru a exercita o presiune corespunzătoare asupra României”¹⁹.

1 august. În zona cursului superior al Siretului, austro-ungarii s-au retras pe o poziție fortificată, de unde, printr-un foc intens de artilerie, rețin ofensiva rușilor.

7 august. Pe teritoriul Bucovinei, stăpânit de austro-ungari, au loc lupte neînsemnate. Refugiații și dezertorii austro-ungari veniți în România transmit că frontul din Bucovina al austro-ungarilor este slab. Drumul care duce din Vatra-Dornei, unde austro-ungarii și-au consolidat tranșeele, reprezintă o poziție strategică foarte puternică, mai cu seamă înălțimile dimprejur, pe care sunt instalate tunuri de calibru mare²⁰.

Astfel, prin intermediul acestor buletine informative, cititorii presei de limbă rusă din Chișinău erau la curent cu evenimentele militare, inclusiv cu cele care se produceau în Bucovina.

Prin victoria repurtată în urma spargerii frontului austro-ungar în zona Carpaților, Rusia urmărea și scopul politic de a influența România, determinând-o să intre în război de partea Antantei.

¹⁷ „В Буковине”, în „Новый голос Кишинева”, Chișinău, nr. 153 (184), 3 iulie 1916, p. 2.

¹⁸ „Позиция Румынии”, în „Новый голос Кишинева”, nr. 170 (201), 20 iulie 1916, p. 2.

¹⁹ „Из военных обзоров”, în „Новый голос Кишинева”, nr. 179 (210), 29 iulie 1916, p. 2.

²⁰ „В Буковине”, în „Новый голос Кишинева”, nr. 188 (219), 7 august 1916, p. 2.